

Ю. В. Федорець
магістрант ННІ педагогіки (Магістратура
8.18010020 "Управління навчальним закладом"
Житомирського державного університету імені
Івана Франка, м. Житомир)
e-mail: XgirlX@ukr.net

**Управління навчальним закладом на основі
"м'якого" системного підходу**

У статті розкрито позицію різних науковців щодо управління навчальним закладом на основі "м'якого" системного підходу, окреслено ознаки та визначено процес переходу від "жорсткого" системного підходу до "м'якого". Зроблено висновок, що "м'який" системний підхід є однією з методологічних основ громадсько-державного управління закладом освітою.

Постановка проблеми. В сучасних умовах значних суспільно-політичних перетворень, стрімкого становлення демократії в нашій країні, зміцнення різних соціальних, а саме освітніх, систем для вдосконалення ефективності управління закладом освіти невідкладним є вдосконалення форм, методів і засобів управлінської діяльності, впровадження централізованого державного управління на демократичне та запровадження новітніх вдосконалених моделей управління. Мета, завдання, стратегічні напрями й основні шляхи перетворень в управлінні системою освіти визначені Конституцією України, законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про позашкільну освіту", "Про дошкільну освіту", "Про професійно-технічну освіту", "Про вищу освіту", Державною національною програмою "Освіта" ("Україна ХХІ століття"), Національною доктриною розвитку освіти України, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, указами Президента України та іншими нормативно-правовими актами.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні вивчення проблеми управління закладом освіти займаються вчені Л. І. Даниленко, Г. А. Дмитренко, Г. В. Єльнікова, О. І. Мармаза, Є. М. Павлютенков, В. В. Крижко, Є. М. Хриков та ін. Однак, зазначають, що вивчення проблеми управління закладом освіти перебуває на початковій стадії.

Шляхи вдосконалення управління навчальним закладом висвітлено в наукових працях В. Бондаря, Л. Ващенко, Л. Калініної, Ю. Конаржевського, І. Лікарчука, В. Маслова, І. Осадчого, Н. Островерхової, В. Пікельної, І. Радченка, Т. Сорочан, М. Сунцова, Є. Чернишової та ін. Психологічні аспекти підвищення ефективності управління освітою розкрито в роботах Л. Карамушки, Н. Коломінського та ін.

Формулювання цілей (мети) дослідження. Таким чином, метою цієї статті є наукове обґрунтування ефективності застосування "м'якого" системного підходу в управлінській діяльності закладом освіти.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Дослідження феномена управління освітніми системами як педагогічної проблеми передбачає визначення його понятійно-термінологічного підґрунтя.

Будь-який навчальний заклад – це відкрита соціально-педагогічна система, яка врегульовує свої взаємозв'язки з зовнішнім середовищем на підставі взаємодії з ним. Застосування системного підходу є необхідною умовою функціонування і розвитку такої системи.

Для того, щоб усвідомити, як системний підхід допомагає керівнику загальноосвітнього закладу краще зрозуміти цей заклад і більш ефективно здійснювати управління, слід зазначити, насамперед, що система – це певна цілісність, що складається із взаємопов'язаних частин, кожна з яких долучає свій внесок до характеристик цілого.

Системами є біологічні організми, машини, комп'ютери. Вони складаються з безлічі частин, кожна з яких працює у взаємодії з іншими для створення цілого, що має свої конкретні властивості. Ці частини взаємозалежні. Якщо одна з них буде відсутня або неправильно функціонуватиме, то й вся система буде функціонувати неправильно.

Існує два основних типи систем: закриті й відкриті. Закрита система має жорсткі фіксовані межі, її дії перебувають у відносній незалежності від середовища, яке цю систему оточує. Вона діє за аналогією до годинника, взаємопов'язані частини якого рухаються безперервно і точно, якщо годинник заведено або в нього поставлено батарею. І поки у годиннику є джерело накопиченої енергії, його система незалежна від оточуючого середовища[1: 114].

Усі навчальні заклади є відкритими системами. Вони, як ми вже зазначали, характеризуються взаємодією із зовнішнім середовищем. Виживання будь-якого навчального закладу залежить від зовнішнього світу.

Тому зовнішнє середовище є важливою змінною в функціонуванні і управлінні навчальним закладом(рис. 1.1).

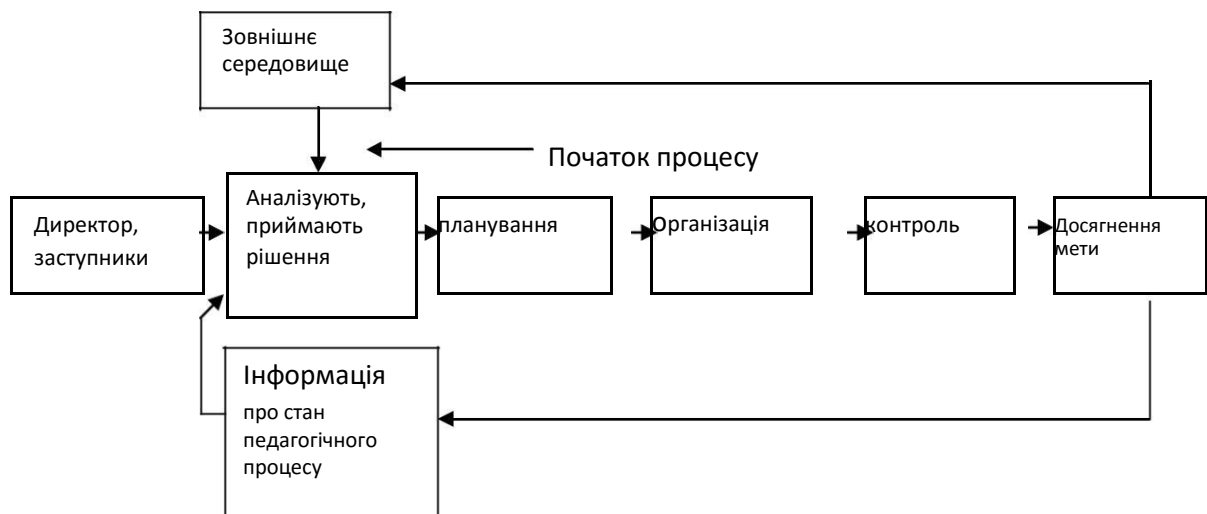


Рис. 1.1 Процес управління закладом освіти з точки зору відкритої системи

Зовнішнє середовище загальноосвітнього навчального закладу визначається як сукупність факторів і множинність елементів, що опосередковано або безпосередньо впливають на його діяльність. До них віднесено: економіку, соціальне середовище, політику, ринок, технології, екологію, міжнаціональні зв'язки. Метою аналізу зовнішнього середовища загальноосвітнього навчального закладу має бути характеристика його впливу на навчальний заклад [2:143].

Починаючи з 60-х років, соціальні системи значно ускладнюються, і звичні підходи до їх аналізу і проектування стають неадекватними. Стрімко зростають об'єми інформації, з переробкою якої не справляються навіть комп'ютери. Персонал організації стає усе більш освіченим і схильним до самостійного ухвалення рішень, намагається не завжди повідомляти керівництву повну і достовірну інформацію, більше того, іноді ігнорує вказівки керівництва. Цілі підсистем усе частіше не співпадають із цілями системи в цілому.

Першим звернув увагу на подібні тенденції та на можливу плюралістичність картин світу учасників соціальних систем американський учений У. Черчмен [3:32-33].

У. Черчмен сформулював основні положення нового підходу до аналізу соціальних систем:

системний підхід починається, коли ви вперше дивитеся на світ очима іншої людини;

системний підхід показує, що картина світу кожного індивіда

обмежена; у системному підході немає експертів (тобто у людей можуть бути різні погляди) тощо.

Згідно цих положень розробка проекту соціальної системи вимагає гарантованої участі представників усіх зацікавлених сторін.

Узгодження їх інтересів – складний процес, який ніколи не закінчується, але саме такий підхід дозволяє прийняти правильне рішення.

Великий вплив на розвиток системного аналізу зробили праці одного з найбільш авторитетних і плідних американських учених Р. Акоффа [3:33-35].

Р. Акофф вважає, що для успішного функціонування і розвитку організація в першу чергу повинна стати демократичною. А це означає, що в ухваленні рішень, особливо щодо питань планування роботи організації, повинні мати можливість брати участь усі зацікавлені особи. Зауважимо, що на сучасному етапі ідеї демократичного (партисипативного) управління знаходять на заході все більше прибічників і все ширше впроваджуються в практику.

Значний внесок у розвиток методології "м'яких" систем (ММС) вніс англійський учений П. Чекленд [3: 35-42]. Першу роботу, присвячену методології вивчення "м'яких" систем, він опублікував у 1972 р. Підходи П. Чекленда спираються на глибокий аналіз відмінностей між "жорсткими" і "м'якими" системами.

Методологія "м'яких" систем якраз і призначена для виявлення різних точок зору і поступового досягнення взаєморозуміння. Саме в цьому полягає її принципова відмінність від традиційного жорсткого підходу, що дозволяє говорити про становлення нової системної парадигми [4].

Отже, як ми з'ясували, методологія "м'яких" систем виокремлюється як системно-орієнтоване керівництво, що дає змогу подолати проблемами в соціальних системах, на основі виявлення різних точок зору людей і з часом досягнення взаєморозуміння між ними. Зрозуміло, ці проблеми не можуть бути вирішені раз і назавжди. Однак, саме "м'який" системний підхід з його ідеями демократичного управління якнайповніше відповідає суті громадсько-державного управління складними соціальними системами, зокрема освітніми.

Зважаючи на наведене вище, для ефективного функціонування освітніх систем на нинішньому етапі необхідно забезпечити рішуче

зростання ролі громадськості в управлінні ними, що підтверджується практичним досвідом багатьох західних країн.

Варто зауважити, зазначає Бабанский Ю. К., що в сучасних дослідженнях у переважній більшості випадків під громадськістю розуміються організовані структури, що відображають інтереси соціальних груп в освітній галузі і не підпорядковуються органам управління освітою. Зокрема: об'єднання працівників освіти (асоціації лідерів освіти, керівників шкіл, методичні об'єднання тощо); об'єднання учасників навчально-виховного процесу: батьків, учнів (органи учнівського та батьківського самоврядування, асоціації, клуби тощо); структури, безпосередньо не пов'язані з системою освіти (об'єднання роботодавців, творчі спілки, наукові установи тощо); недержавні структури, які розширюють можливості шкіл у виборі шляхів свого ресурсного забезпечення (благодійні фонди, центри освітніх технологій, фонди тощо) [5: 68].

Саме від комплексного врахування інтересів згаданих груп населення в управлінні загальною середньою освітою в значній мірі залежить успішність її функціонування, пише Пастовенський О.В.

Зрозуміло, продовжує науковець, що надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільного розвитку освітніх систем мають відігравати державні та самоврядні структури, причому одним з головних завдань тут є вирішення питання оптимального розподілу повноважень між ними.

Зважаючи на наведене вище, можна зробити висновок: для забезпечення стабільного функціонування і розвитку системи загальної середньої освіти необхідно забезпечити участь в управлінні нею всіх зацікавлених сторін, зокрема державних, самоврядних, освітніх, приватних структур, а також громадськості. Причому, саме м'який системний підхід, що призначений для виявлення різних точок зору і поступового досягнення взаєморозуміння між індивідуумами і групами соціальних систем (на відміну від жорсткого, який виявився неадекватним при вивченні соціальних систем, у тому числі освітніх), може стати однією з методологічних основ громадсько-державного управління загальною середньою освітою [6: 59].

Список використаних джерел та літератури:

1. Вологін Ю. Менеджмент в освіті як соціально-психологічне визначення особистості в українській діяльності / Ю. Вологін // Молодь і ринок. – 2011. – № 9. – С. 114-118. – Бібліогр.: 18 назв.

2. Барліт О. О. Основи стратегічного менеджменту в освіті : навч. посіб. / О. О. Барліт, М. В. Елькін, М. М. Окса. – Мелітополь : ММД, 2009. – 256 с.
3. Плотинский Ю. М. Модели социальных процессов : учебное пособие для высших учебных заведений / Плотинский Ю. М. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Логос, 2001. – 296 с.
4. Пастовенський О. В. М'який системний підхід як методологічна основа громадсько-державного управління загальною середньою освітою / О. В. Пастовенський // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Вип. 39, ч. 2. – С. 151-157.
5. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: (Дидактический аспект) Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 192 с.
6. Пастовенський О. В. Головні аспекти м'якого системного підходу як методологічної основи громадсько-державного управління освітньою галуззю // Андрагогічний вісник : наукове електронне періодичне видання. – Випуск 5. – 2014. – С. 52-61.

Ю. В. Федорец

Управление учебным заведением на основе "мягкого" системного подхода

В статье раскрыто позицию различных ученых по управлению учебным заведением на основе "мягкого" системного подхода, определены признаки и процесс перехода от "жесткого" системного подхода к "мягкому".

Сделан вывод, что "мягкий" системный подход является одним из методологических основ общественно-государственного управления заведением образования.

J. Fedoretc

School management based on "soft" system approach

The article reveals the position of various scholars on management of the institution on the basis of "soft" systems approach defined characteristics and the process of transition from the "hard" a systematic approach to "soft". It is concluded that the "soft" systems approach is one of the methodological foundations of social control-State education institution.